Veli-Pekka Viljanen

HE 118/2020 vp laiksi puoluelain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan perustuslakivaliokunta 14.10.2020

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi puoluelakia siten, että hakemuksen yhdistyksen rekisteröimiseksi puoluerekisteriin voisi jatkossa tehdä myös oikeusministeriön ylläpitämässä verkkopalvelussa. Samalla mahdollistettaisiin puolueen rekisteröimiseen vaadittavien kannatusilmoitusten kerääminen sähköisesti.

Esityksen perustelujen mukaan mahdollistamalla kannatusilmoitusten sähköinen kerääminen pyritään parantamaan kansalaisten poliittisia osallistumismahdollisuuksia, helpottamaan valtiollisiin asioihin vaikuttamaan pyrkivien yhdistysten toimintaa, lisäämään puolueen perustamismenettelyn kokonaisvaltaista luotettavuutta sekä vähentämään puoluerekisteriin liittyvää viranomaistyötä (HE, s. 8).

Nähdäkseni ehdotettuun puoluelain muutokseen ei sisälly valtiosääntöoikeudellisia ongelmia. Ehdotetun muutoksen voidaan nähdä osaltaan toteuttavan perustuslain 14 §:n 4 momentissa säädettyä julkisen vallan tehtävää edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Puolueen perustamismenettelyn joustavoittaminen mahdollistamalla kannatusilmoitusten kerääminen sähköisesti tukee osaltaan ihmisten osallistumismahdollisuuksien edistämistä.

Perustuslakivaliokunta on vuoden 2017 valtiopäivillä valtioneuvoston demokratiapoliittisesta toimintaohjelmasta antamassaan lausunnossa pitänyt oikeusministeriön suoran demokratian edistämistä tarkoittavien verkkopalvelujen kehittämistä (demokratia.fi, kansalaisaloite.fi, kuntalaisaloite.fi, lausuntopalvelu.fi, nuortenideat.fi ja otakantaa.fi) onnistuneena. Samassa yhteydessä valiokunta piti toimintaohjelmaan sisältynyttä hanketta ”perustapuolue.fi” –palvelun käynnistämiseksi kannatettavana (PeVL 46/2017 vp, s. 4).

Esityksessä arvioidaan todennäköiseksi, että nykyistä useampi yhdistys pystyisi oikeusministeriön verkkopalvelun avulla keräämään vaaditut 5000 kannatusilmoitusta ja tulisi rekisteröidyksi puoluerekisteriin (HE, s. 10). Ehdotus mahdollisuudesta kerätä kannatusilmoitukset

verkkopalvelussa helpottaa puolueen perustamista ja saattaa jonkin verran lisätä puoluerekisteriin merkittyjen puolueiden lukumäärää. Rekisterissä olevien puolueiden lukumäärä ei kuitenkaan vielä sinänsä merkitse puoluekentän haitallista sirpaloitumista. On huomattava, että rekisteröidyn puolueen status itsessään ei vielä tuota merkittäviä oikeuksia yhdistykselle. Rekisteröidyllä puolueella on tosin suoraan perustuslain 25 §:n 3 momentin nojalla oikeus asettaa ehdokkaita eduskuntavaaleissa. Tämä oikeus on kuitenkin myös laissa säädetyllä määrällä äänioikeutettuja. Nykyisin vaadittava äänioikeutettujen määrä on vaalilain 119 §:n mukaan vähintään 100 vaalipiirin äänioikeutettua henkilöä. Presidentinvaalin osalta oikeus asettaa ehdokkaita on perustuslain 54 §:n 3 momentin perusteella vain sellaisella rekisteröidyllä puolueella, jonka ehdokaslistalta on viimeksi toimitetussa eduskuntavaalissa valittu vähintään yksi kansanedustaja, sekä 20 000 äänioikeutetulla. Pelkkä rekisteröidyn puolueen status ei tuota sellaisenaan oikeutta myöskään ns. puoluetukeen. Edellä olevin perustein en näe erityistä ongelmaa lakiehdotuksen hyväksymiselle sellaisenaan.

Esityksen perustelujen mukaan uusien rekisteröityjen puolueiden määrää voitaisiin tarvittaessa pyrkiä hillitsemään lyhentämällä kannatusilmoitusten keräämiseen käytettävissä olevaa määräaikaa tai nostamalla vaadittujen kannatusilmoitusten lukumäärää (HE, s. 10). Valtiosääntöistä estettä kummallekaan muutokselle ei mielestäni ole olemassa. Kannatusilmoitusten lukumäärän maltillinen nostaminen ei – ottaen huomioon sen, että kannatusilmoitusten kerääminen helpottuisi olennaisesti sähköisen verkkopalvelun myötä – muodostu ongelmalliseksi kansalaisten osallistumismahdollisuuksien kannalta, kun otetaan huomioon myös se, ettei osallistumista esimerkiksi vaaleihin ole Suomessa monopolisoitu puolueiden yksinoikeudeksi. Myös ennalleen jätettäväksi ehdotettu yhden vuoden määräaika kannatusilmoitusten keräämiselle vaikuttaa merkittävän pitkältä, erityisesti kun on odotettavissa, että puolueiden kannatusilmoitusten keruun painopiste siirtyy uudistuksen myötä sähköiseen verkkopalveluun. Esityksen perusteluissa on ehdotetun säätämisratkaisun perusteeksi viitattu perustuslain turvaamiin osallistumisoikeuksiin, niihin liittyvään julkisen vallan edistämisvelvoitteeseen sekä perusoikeuksien heikentämiskieltoon (HE, s. 11). Arvioni mukaan nämä seikat eivät kuitenkaan mitenkään ehdottomalla tavalla muodostu esteeksi säätää tavallisella lailla puolueen perustamiselle nykyistä jonkin verran korkeammasta vaadittavien kannatusilmoitusten lukumäärästä tai nykyistä lyhyemmästä kannatusilmoitusten keräämisajasta. Perusoikeuksien heikentämiskieltoa ei perustuslakivaliokunnan käytännössä ole ylipäätään pidetty ehdottomana, vaan se kohdistuu lähinnä olennaisiin perusoikeussuojan heikennyksiin. Sellaisista ei nyt käsiteltävänä olevassa asetelmassa ole kyse.

Perustuslakivaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on tietojeni mukaan ehdotettu myös sellaista mallia, jossa kannatusilmoitusten vaadittava määrä säädettäisiin erilaiseksi riippuen siitä, onko kyse perinteisestä kannatusilmoitusten keräämisestä paperimuodossa vai niiden keräämisestä sähköisessä verkkopalvelussa. Pidän tällaista ilmoitusten lukumäärän eriyttämistä sen perusteella, miten kannatusilmoitukset on kerätty, ongelmallisena perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussäännösten kannalta. Yhdenvertaisuus edellyttää, että yksittäisen henkilön tekemän kannatusilmoituksen merkitys on samanlainen riippumatta siitä, millä lain mukaan mahdollisella tavalla kannatusilmoitus on annettu.